

e worden? Maar als er geen kerk-er voor mij nog ik de dierbaar-an verkondigen". en Mevrouw Fa- — zoo besloot tudent is niet be-eg geen kerkge-ven, hij kreeg een tudent was Doc-rijke vermaning eeren en op den or Fabius, naar al ook Mevrouw terd, ons gaan-zen lezer de con-de gaarne in de maakte op mij it gezelschap op preken over „de Christus". meer om lief ge-

zins onze bedoe- van den persoon, den man, wiens i Juli dezes jaars rakter is hij niet e „herdenkings"- een harmonisch draalen met alle t. Een windvaan Wel een riefht- eleden heeft om kbare trouw aan

met name onze ongeren, prikke- en Rechtvaardige hrijver dezer ar-nd achten.

borden, waarmee i van den Bergh

k sprak? Is ook ae"? Zij het door oor zijnen Geest oort, dat Hij door t een; ontvangen;

lofte van vrucht: mijn zangen

G. VISEE.

pag. 77.

KELIJK LEVEN

rikdraad aange- „bakens in zee". i zogen zou zijn. i concretiseering i alsof er formu-nden, die boven

hebben, dan ziet t-verslijten" van erschijnselen van n maar niet tob-estaat (ik geloof at niet bewogen en (dat geloof ik it men met zulke or altijd verlin-ij de anderen is niet denkbeeldig, t zit, en wrikken stap geeft men over „richting" niet te bewegen. of er wel altijd aar, die zoo bang teering van eigen klaar, „bemoedi-itten van zijn ge-schisma" (je be-sespleten hebben) en allemaal: wij was goed, alleen ers zeggen. Zoo- n 1944 moest je later knikt een agen: wij denken want wij willen, a, en nu moet u uw licht is. Dit ig. ma steevast ge-

wezen op twee uitersten, die men beide vermijden moet. Sommigen besteden 'n menschenleven aan 't zetten van twee „klippen", die beide te vermijden zijn, en het aanheffen van den scheepsroep: raak ze niet aan, die klippen, dan zijt ge een knap schipper, en dan vaart ge door het juiste midden, en dan houdt ge koers. Zij vergeten, dat het opstellen van die klippen een eigen daad is; dat de vaart van a tot z een spele-vaart kan wezen; en dat men, telkens klipjes vermij-dende, kan afdriften met den stroom, of zig-zag-varen, ook in continu- en grootbedrijf.

Ook deze spreker heeft zijn twee klippen ons ge-wezen: r i c h t i n g - z o n d e r - b e w e g i n g; m i t s g a d e r s: b e w e g i n g - z o n d e r - r i c h t i n g. Dit laatste fenomeen ziet hij overal waar apostolische bewogenheid niet meer de leiding van de confessio-neele gerichtheid erkent. Maar wáren die apostelen zoo bewogen? Ik dacht dat ze nog al eens den dom-per ergens op konden zetten, b.v. op de corinthische drukdoenerij, die zich aandiende als Geestes-elevatie. En, moet „gerichtheid" leiding geven? Moet de eene „heid" (bewogen-heid) de leiding erkennen van de andere „heid" (gericht-heid)? Maar als de ééne „heid" de andere „heid" leidt, dan wordt er nooit meer echt gehéid. Dan is die confessionele gericht-heid weer een mythe geworden. Zoals ook spreker's volgende zin volkomen mythisch is, wanneer hij zegt: beweging zonder richting doet zich overal voor..... waar de leer wordt opgeofferd aan het leven. Dat bestaat niet; het kan niet gebeuren, en zal niet ge-beuren. Je kunt geen leer opofferen „aan" leven; wie de leer opoffert, is het leven al lang kwijt; en dat niet-leven blijkt o.a. in zijn „opofferen", d.w.z. het heelemaal niet offeren, maar laten loopen van de leer, en in het vinden van een eendagsleugje: leven is meer dan leer; en dát is dan zijn zoogenaamde leer.

Spreker noemt voorbeelden: de Buchmanbeweging is er één van. Dat heette „beweging", spreker meent: zonder richting. Ik geloof, dat dat heele zaakje een goed-gemikte speculatie was op de indolentie van de-geenen, die zich laten welgevalven de decoratie met het keurige visitekaartje: deze-heer-is-intellectueel. De leden, die het geval in elkaar zetten, handelen doelbewust: losmaken, losmaken, losmaken uit de „starre" orthodoxie, en zorgen voor een doorbraak van hun humanisme. En toen gingen ze almaar praten over „beweging"-maar-niet-sonder-„quiet-time". Con-centreer je op je zelf, geloof dan maar, dat jouw ern-stige ernstgelegenheid Gods gelegenheid is, geef Hem de gelegenheid, om tot je te spreken, en geloof dan maar, dat Hij wel komt op het uur, dat je de klok op quiet time zet; en zeg dan eens, eenen geloofsmoed grijpende: God heeft tot mij gesproken, toen ik tot mezelf inkeerde. Ze wáren remonstrantsch, maar ze zéiden: dát is nu de lang verwaarloosde andere, en eigenlijk fijnere kant van het gereformeerde. Ze práát-en niet meer over Dordt, maar zéiden: de wáre vade-ren, die échte tenminste, ofschoon ze altijd van twee klippen kleppen, hebben toch ook dat motief van zelf-inkeer aangeheven. Maar ze vergaten, dat de Dordt-sche Leerregels meteen waren verloochend; want die verkondigen, dat de zekerheid niet komt door een bijzondere openbaring, maar alleen door de belóften, door het Wóórd, en dat het verlangen van een „bij-zondere openbaring" de twijfelingen van de pausgezinden weder invoert. De Buchmanbeweging was inderdaad een sterke beweging, maar met — ne-gatief — een zeer bepaalde richting: uit de buurt v a n d e o r t h o d o x i e, met haar ellendige lichtbakens op de plekken waar klippen te ontzien zijn, en met námen voor de ketterij en námen voor de waarheid. En wie kreeg de Buchman-propaganda mee? Juist de menschen, die t ó c h al in „beweging" waren in die „richting" van: uit de buurt blijven van de orthodoxie. Ze zéggen dan: ik vecht niet tegen de orthodoxie, maar tegen het orthodoxisme. Noem alles, wat je heimelijk niet wilt, maar een -isme, en je kunt rustig willen wat je t ó c h al wou.

Ook de huidige Ned. Herv. Kerk ziet spreker als voorbeeld van beweging-sonder-richting. Hij schrijft haar toe een diepe bekommerning om de ontkerstende wereld, maar klagt, dat ze niet „in het reine komt met haar roeping tot Schriftuurlijk belijden". Het eene heet dus „beweging", het andere „geen richting". Maar er is wel degelijk „richting": socialisme, wereldpoli-tiek, strijd tegen de orthodoxie met de jongste wa-pens. En dan: „diepe bekommerning"? Oeh, bij de leden-van-den-„clerus" zien we eerder een ameri-kaans gevoel van waardeering voor kerkelijk-geor-ganiseerde vroomheid: deze voorkomt rauw revolutio-nair geweld, ze laat geen extremisme pardoos den boel kort en klein slaan, ze maakt de overgangen (die nu eenmaal in de wereld onvermijdelijk zijn, en aan het culturele evolutieproces steeds inhaerent blijven) ge-leidelijk. Maar met dit al laten zij zich inschakelen in een algemeene wereldpolitiek, die de slagen van communisten met revolutie-plannen denkt vóór te kunnen zijn door de keurige verschijning van morali-seerende religieuze socialisten. Maar ik geloof niet, dat ze in bijbelschen zin bekommerning hebben over de wereld als ontkerstende wereld; want de vraag, wat Christus is, en wat dus „kerstenen" werkelijk be-teekent, wordt als extremisten. oftewel klippen-leggers-vraag geschrapt van de agenda. Het komt straks zo-voer, dat de heele wereld roept om betrouwbare káár-ten, met álle klippen erop; maar dat ze de werke-lijke kaartenteekenaars als onverdragelijke sys-tematici zullen opknoopen. In naam der ideale Vrij-

making zullen ze alle vrijgemaakten van dit-en-dat-bepaalde-concrete-puntje in de woestijn zenden. Ook de Herv. Kerk wordt als organisatie precies geleid in de „richting" waarin ze zich al lang bewegen wilde: geen orthodoxie, geen binding, geen schema. Er is een systematisch inkapselen van de hervormde menschen-massa's in de wereldpolitieke organisatie, die in wor-ding is.

Men kan met zulke leuzen tegen allerlei „-ismen" bereiken wat men wil. Deze week las ik den naam van ds G. Toornvliet op een nederlandse circulaire, die geld kwam bedelen voor de Youth-for-Christ-be-weging. Er waren drie commissies, natuurlijk heet dat allemaal anders, en uiteraard engelsch; maar één van de drie bevatte den naam van ds G. Toornvliet. Wel-ja; eerst een jaar of zes een blad redigeeren, dat be-toogt: je mág niet vallen in de klip van candidaat Schilder, en je mag in Noordeloos de kerk niet voeren op de klip van die niet-grosheldiaansche exegese van artikel-35 der Confessie, en dan, als dát klaar is, mag je wél de Youth for Christ gaan aanbevelen. Net zoo iets als de Buchman-beweging, en even slim in mekaar gezet. Vijftien jaar geleden vonden ze extremisten hen, die zéiden: geen Buchmanbeweging; en nu dié zaak onder dezen náam verlopen is, zegt de Kamper redenaar: na vijftien jaar zagen we toch: 't was be-weging-sonder-richting. Vijftien jaar na dezen zal weer een ander spreker zeggen: die Youth for Christ was beweging zonder richting. Maar voor het heden v e r -b i n d t men: afweer van bezwaren tegen de binding aan de uitspraken van 1944, én reclame voor de Youth-for-Christ-„Beweging". Het eene heet blijkbaar wáre beweging in de goede richting, het andere blijkbaar

ook. Dat komt er van, als men spreekt „over" „rich-ting" en „beweging" en niet spreekt „uit de belijde-nis".

Als klap op de vuurpijl komt dan in de Kamper rede de bewering: de laatste jaren hebben we het moeten hebben over „détail-kwesties". Wel, wel. En toch maar binden? Versmalling van den toegangsweg tot den kansel is maar een detail?

Stellen wij tegenover zulke tijdbeelden de erkenning, dat er geen tijd is zonder beweging, en geen groep en geen mensch zonder beweging, omdat beweging overal is. En dat de beweging geleid worden moet, en dan welbewust, in het toetsen van elken stap aan de beelden Schriftinhouden. Die wijzen ons geen vage „richting", maar alleen concrete naaste doeleinden. Het haastig-heen-en-weer-bewogen-wórden door aller-lei (storm)wind van leer wordt ongemeen bevorderd door het almaar aanwijzen van „uitersten", die men wil vermijden.

Want er is geen moeilijker kunst, dan w é r k e l i j k e tegenstellingen n a u w k e u r i g formuleeren. Wei-nigen zijn er, die het kunnen. De meesten, die het al-maar over „uitersten" hebben, brengen het niet ver-der dan tot een één-dags-leus.

Ik wil wel den eisch hooren: niet afwijken, noch ter rechter-, noch ter linkerzijde, maar ik wil het alleen als ik weet, dat ik g e z e t b e n o p d e n g o e -d e n w e g. Alleen dan weet ik, niet wat ik, soldaatje, maar wat mijn Generaal rechts noemt, en links, en: recht vooruit. Als ik het bepalen moet, kies ik alleen mijn eigen voorkeursrichting: ik volg alsdan alleen mijzelf.

K. S.

Dr J. Ridderbos over Deuteronomium (II, slot)

Van bijzonder belang is uiteraard Ridderbos' verklaring van hoofdstuk 12. In de critische constructie, vooral sinds Wellhausen, werd dit hoofdstuk tot het breekljzer, waarmee men den heelen Pentateuch openspleet. Algemeen is men in die kringen van oordeel, dat dit hoofdstuk de beperking van den eeredienst tot het centrale heiligdom vordert; omdat de wetgeving van Ex. 20 : 24 vv. en de practijk in den eersten tijd na den intocht anders waren, meent men dat deze wet onmogelijk van Mozes af-komstig kan zijn, en verbindt men die aan de refor-matie van Josia in het jaar 621. Van hieruit ope-reerend zag Wellhausen in zijn „Prolegomena" kans de heele Pentateuch uiteen te scheuren, en de brok-stukken te benutten voor een eigen reconstructie van heli-s- en openbaringsgeschiedenissen, die volkomen in strijd is met het getuigenis van het O.T. zelf. Zoo-doende is de kwestie van Deut. 12 eigenlijk het cen-trale vraagstuk van heel de O.T. wetenschap ge-worden.

Wie eenmaal weet, dat bij dit hoofdstuk de beslis-sende strijd met de critiek gestreden wordt, grijpt uiteraard met groote belangstelling naar deze ver-klaring, benieuwd als hij is, wat een gereformeerd auteur hier heeft te zeggen; temeer, omdat men van gereformeerde zijde tot dusver dit vraagstuk eigenlijk nauwelijks had aangeroerd.

Ridderbos handhaaft het mozaïsch karakter, ook van hoofdstuk 12. Hij bespreekt in dat verband de opvatting van Oestreicher, die een andere exegese van Deut. 12 voordroeg, nl. deze, dat hier geen centrali-satie werd vereischt. Ridderbos wijst die theorie af, en is het dus met de critische geleerden eens in zooverre, dat ook hij oordeelt, dat hier cultuscentralisatie wordt gevorderd. Toch beteekent dat niet, dat hij de wellhausiaansche reconstructie der geschiedenis over-neemt. Hij denkt zich de kwestie zoo: Blijkens Ex. 20, alsmede blijkens het oudste historische getuigenis, heeft Israël, ook in den tijd na Mozes, meerdere plaat-sen van eeredienst gekend. Deze practijk was even-wel te verontschuldigen, hoewel niet in overeenstem-ming met de bepalingen van hoofdstuk 12. Want dit hoofdstuk stelt een „ideaal", dat voorloopig niet te verwezenlijken was (blz. 9). Elders (p. 17) legt hij er den nadruk op, dat men rekening moest houden met „het profetisch karakter dezer wet. Ze is gegeven voor den tijd wanneer de HEERE Israël niet alleen in Kanaän zal hebben gebracht, maar het volk ook rust zal hebben verschaft van al zijn vijanden rond-om, zodat het veilig woont, vs 10. Ze is dus bestemd voor den tijd, wanneer er een geordende toestand zal zijn ingetreden: eerder was het hebben van een cen-traal heiligdom als enige cultusplaats niet mogelijk, en bleef dus het offeren op de „hoogten" te veront-schuldigen". En deze „geordende toestand" is pas ge-komen met de regeering van David (blz. 25). In de periode vóór David ondernaam men geen poging om het centrale heiligdom tot eenige offerplaats te maken: „daarvoor waren de toestanden te onzeker en de volks-eenheid te weinig verwerkelijk".

De vraag is, of hiermee een stevige positie tegenover de critiek is bereikt. Ik betwijfel het ten sterkste. Want:

1. Ik krijg den indruk, dat Ridderbos de literatuur rondom dit vraagstuk niet bij benadering heeft door-genomen. Hij noemt alleen de namen van Oestreicher, Sanda, en iets verder die van Van Hoonacker en Poels. Maar waarom gaf hij geen aandacht aan de studies van Staerk en Welch? Deze auteurs hebben bepaalde

momenten uit Oestreicher's betoog óf overgenomen óf wel zelfstandig ontdekt. Zonder evenwel de buiten-sporigheden van Oestreicher, waartegen Ridderbos' critiek terecht zich richt, te acceptceeren. Ik zeg niet, dat ik het zelf met de meeningen van Staerk en Welch eens ben; maar de kwestie verdiende een veel nauw-keuriger en breeder onderzoek, dan Ridderbos daar-aan blijkt te hebben besteed. Zelf hoop ik nog eens gelegenheid te hebben, de resultaten van eigen studie in dezen — ik ben er al enkele jaren mee bezig, en ze zal nog wel enkele jaren vragen — te publiceeren.

2. Op zichzelf zou ik het met Ridderbos eens zijn, dat Deut. 12 een „profetisch karakter" draagt. Maar ik denk, dat wij „profetisch" dan op verschillende wijze interpreteren. Ridderbos denkt er klaarblijkelijk aan, dat dit een wet is, die pas in de t o e k o m s t in prac-tijk kan worden gebracht, blijkens 12 : 8 vv. Daarmee zou ik ook nog vrede kunnen hebben, als de verklaring van die verzen nu maar nauwkeurig was. En dat be-wijfel ik. Mozes denkt daar, naar mijn vaste over-tuiging, aan de „rust" die intreedt, zodra de ver-overingsoorlog voorbij is, m.a.w. aan den toestand, zoo-als die intreedt onder J o z u a. Ridderbos maakt daar-van: het intreden van een geordenden toestand onder David. Omdat daarvóór de toestanden te onzeker waren, en de volks-eenheid te weinig verwerkelijk. Maar daarvan staat niet in den tekst. „Rust", dat in den tekst van Deut. 12 ziet op het einde van den ver-overingsoorlog, wordt bij Ridderbos ongemerkt iets heel anders: zekere toestanden, aanwezige volks-eenheid.

3. Bovendien, aangenomen voor een moment de juistheid van deze exegese: nu pas komen de vragen recht los. Want na Salomo heeft Israël, zoowel in het Noordelijk als in het Zuidelijk rijk, maar voor korte perioden „zekere toestanden" gekend; en de volks-eenheid was toen principieel kapot gegaan. Men zou dus op Ridderbos' standpunt mogen verwachten, dat voor den tijd ná Salomo deze wet voorgoed een onver-vulbaar „ideaal" zou blijken, en daarom niet in toe-passing kon worden gebracht. Doch het merkwaardige is: onder David en Salomo, die „geordende toestanden" schiepen en handhaafden, was de „hoogtendienst" nog te verontschuldigen. En Hizkia en Josia, die een chaotische verwarring beleefden en hoogst „onzekere" tij-den, spannen zich in om de wet in practijk te bren-gen. Men zou zeggen: omdat in hun dagen de omstan-digheden niet gunstig waren voor de invoering van Deut. 12, zou hoogtendienst in dien tijd zeker te ver-ontschuldigen zijn geweest; altijd op het standpunt van Ridderbos.

4. Het is ook niet waar, dat men geen pogingen aanwendde in den tijd vóór David ter bereiking van den in dit hoofdstuk gestelden „ideaal"-eisch. Want hoe leest Ridderbos dan Jozua 22? De Westjordaansche stammen staan op het punt de Oostjordaansche broe-ders uit te roeien, vanwege een vermeende overtreding van Deut. 12. Een duidelijk bewijs, dat naar de Schrift reeds tóen de toestand was ingetreden, die in hoofd-stuk 12 als voorwaarde was gesteld. En na Jozua 22 gold de wet dus in vollen omvang. Ook in de dagen van Samuël etc. En dus blijven we zitten met de vraag: hoe is de practijk van Samuël te verklaren, nu Deut. 12 eenmaal in werking was getreden? De oplossing van Ridderbos is alleen maar een verlegging en ver-schuiving van de problemen.

5. Ik ben het met Ridderbos eens, dat de critiek een te zwaar accent heeft gelegd op Deut. 12, en dat men een te nauw en direct verband tusschen dit hoofd-